

Kuglics Gábor: Kreativitás, kultúra és gazdaság összefüggései. Recenzió Fekete Dávid-Morvay Szabolcs: Kultúraalapú városfejlesztés c. könyvéről

Kuglics Gábor: Nemzeti Művelődési Intézet; Széchenyi István Egyetem

A kötet I. fejezetében a témakör fogalmi definícióiról olvashatunk. A szerzők körüljárták – történeti dimenziókban is – a kultúra fogalmát, a kultúraalapú városfejlesztés meghatározását pedig több nemzetközi, sőt hazai (a budapesti Liget Projekt) példával támasztották alá, akárcsak a kultúra és a regionalitás összefüggéseinek megfogalmazását. A fejezet következő részében a kulturális gazdaság, a kreatív gazdaság, a kulturális ipar és a kreatív ipar fogalmait határolják el egymástól, és itt mutatnak rá arra az érdekes tényre, hogy a 2008-as válság legkevésbé ezt a gazdasági ágazatot érintette. A fejezet utolsó részében a kreatív város két építőelemét, a szellemünket tápláló kultúrát és az új megoldásokat kereső kreativitást veszik górcső alá.

A munka II. fejezete a „Kulturális kezdeményezések európai uniós szinten” címet viseli. Bár köztudott, hogy a kulturális politika az Európai Unióban nemzeti hatáskörben van, de már az 1970-es évektől beszélhetünk európai közösségi kulturális kezdeményezésekről, a maastrichti szerződés (1992.) aláírása óta pedig az uniós intézmények támogató, segítő hatáskörrel rendelkeznek ezen a területen. A fejezetben röviden olvashatunk az Európai Unió kulturális és audiovizuális politikájáról 2007-13 és 2014-20 között, illetve a különféle európai díjakról és kezdeményezésekről. Ezek közül az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) cím a szélesebb közvélemény számára is ismert, egyben ez bír a legjelentősebb gazdasági hatással is. Céljait, történetét, kibontakozását, mechanizmusát, sőt kritikáját is megfogalmazzák a szerzők, de táblázatba rendezve 1985-től 2025-ig a cím összes birtokosát is felsorolják. Végül a szerzőpáros külön összefoglalta – tanulságként a jövőre nézve – a 2020-as koronavírus járvány hatását a címet abban az évben birtokló horvátországi Fiume és az írországi Galway városok programjaira.

A könyv leghosszabb fejezete az Európa Kulturális Fővárosa projektek tapasztalatait foglalja össze Kelet-Közép-Európából. Ennek során Nagyszeben, Vilnius, Pécs, Tallin, Maribor, Kassa, Riga, Plzeň és Wrocław pályázatait és megvalósított programjait teszik elemzés tárgyává. Elsőként egy jól áttekinthető táblázatban találjuk meg az egyes városok előzetesen megfogalmazott vízióit, majd a projektek eredményeit foglalják össze. Külön kitérnek a költségvetések és a látogatószámok összefüggésére, majd tanulságokat is megfogalmaznak. A kézirat lezárásáig egyetlen sikeres magyar EKF-projekt volt: Pécsé, így a baranyai megyeszékhely „A határtalan város” címmel beadott pályázatát és ennek eredményeként a Zsolnay Kulturális Negyed megvalósítását külön is vizsgálat alá veszik. A szerzők – mint arról a bevezetőben megemlékeznek – részt vettek Győr város 2023-as EKF-pályázatának elkészítésében, így rálátásuk van a magyar nyertes kiválasztási folyamatára, amiről részletes leírást is adnak. Ebben számos részletet megosztanak az olvasóval a 2023-as magyar pályázók, Győr, Veszprém és Debrecen pályázati célkitűzéseiből.

Az Európai Unió egyre inkább felismeri a kreatív ágazatok fontosságát, ezért 2017-től egy olyan új kezdeményezést indított el Kulturális és Kreatív Városok Figyelője (CCCM) címmel, amelynek során az EU 27 tagállamának, továbbá Norvégiának és Svájcnak 168 középvárosát vizsgálja kreatív és kulturális nézőpontból, és állít fel rangsorokat. A 100-250 ezer fős lélekszámú, vizsgált városok listájára hazánkban Pécs, Győr és Szeged került fel. E 168 város közül 15 Kelet-Közép-Európában található. A IV. fejezetben a Fekete-Morvay szerzőpáros ennek a 15 városnak a kreatív rangsorát ismerteti különféle mutatók (kulturális pezsgés, kreatív gazdaság, támogató környezet) alapján a 2017-es CCCM-ből, kitérve a 2019-es változásokra is. Egy külön alfejezetben a 3 vizsgált magyar város „kreatív bizonyítványát” is megrajzolják.

A kötet záró fejezetében a szerzők a kreatív osztályt és annak helyi beágyazottságát vizsgálják az általuk jól ismert Győr város példáján keresztül. Ehhez egy 2018-ban lefolytatott kérdőíves kutatás eredményeit használták fel, ami a „Kreatív Győr stratégia” előkészítését alapozta meg. A felmérés tanulsága volt, hogy olyan ipari bázissal rendelkező városban, mint amilyen Győr, jelentős számú kreatív szereplő tevékenykedik, akik hozzájárulnak a helyi gazdaság színesítéséhez és a város fejlődéséhez. A kreatív szereplők zöme a városhoz születés és származás révén kötődik, akik értékelik a város szellemi és kulturális miliójét. Legfontosabb érték számukra a tudás (nem pedig a tőke), de a tevékenységük nem teljesen profitábilis, ezért – a város részéről – támogatásuk szükséges.

A 254 számozott oldal terjedelmű kötet végén a szerzőpáros a munka fő tartalmi mondanivalójának összegzése után 10 javaslatot is megfogalmaz a kultúraalapú városfejlesztés eszközével élni kívánó városok felé. Ezek: 1. Induljanak nemzetközi megmérettetéseken! Alkossanak stratégiát, vegyék számba adottságaikat, lehetőségeiket! 3. Használják bátran a kultúrát, mint a városrehabilitáció eszközét! 4. Teremtsenek megfelelő kulturális infrastruktúrát, műtermeket, lakhatási lehetőségeket, közösségi tereket! 5. Alakítsanak ki megfelelő kreatív miliót! 6. Ösztönözzék a helyi kreatívok együttműködését! 7. Kezdeményezzenek határon átnyúló, térségi együttműködéseket! 8. Helyezzenek nagyobb hangsúlyt a fiatalok kulturális nevelésére! 9. Hozzanak létre minőségi közösségi tereket a városok lakosai, illetve elsősorban a fiatalok számára! 10. Lobbizzanak a nemzeti kormányoknál!

Amit talán joggal hiányolhat a kötetből a magyar kulturális jogszabályi környezetet és a közművelődést ismerő olvasó, hogy a szerzők nem helyezték el kutatásuk tárgyát az 1998. évi CXLI. törvényben megfogalmazott „kulturális alapú gazdaságfejlesztés” közművelődési alapszolgáltatás vonatkozásában. Azt is megjegyezhetjük, hogy a szerzőpáros egyik tagja, Morvay Szabolcs már

foglalkozott a kreatív városfejlesztés közművelődési szegmensével a Kulturális Szemle hasábjain: Ponyi Lászlóval közös tanulmányában a közművelődés és az agorák szerepvállalását vizsgálták a kreatív városokban. (Morvay-Ponyi: 2020)

A kötet nyilvánvaló pozitívuma a hazánkban kevésbé ismert téma feldolgozása, amit a szerzők „biztos kézzel” végeztek el. Felkészültségükről a 12 oldalra rúgó irodalomjegyzék is tanúskodik. Mindezt megtámogatják a jól áttekinthető táblázatok, az informatív diagramok, a kreatív városokat és az egyes EKF-projektek megidéző fotók. Mindezek miatt a mű hasznos kézikönyv lehet önkormányzati vezetők, politikai és gazdasági döntéshozók, a kreatív szféra tagjai, közművelődési szakemberek, kutatók, oktatók vagy a témával elmélyültebben foglalkozni kívánó egyetemi és doktoranduszhallgatók számára egyaránt.

Felhasznált irodalom:

Fekete, D., & Morvay, Sz. (2023). Kultúraalapú városfejlesztés: Kreatív városi kezdeményezések Kelet-Közép-Európában. Budapest: MCC Press.

Morvay, Sz., & Ponyi, L. (2020). A közművelődés és az agorák szerepvállalása a kreatív városokban. Kulturális Szemle, 7(3), 89–102.